

İLİM,
SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
(İSED)

Araştırma Makalesi: Geliş Tarihi: 15.09.2023 Kabul Tarihi: 10.12.2023 Yayın Tarihi: 31.12.2023

Atıf: Canpolat, Zehra (2024). "Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam" Öyküsündeki Okur Çeşitleri ve Şizoid Okurluk. İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi, 3(6), s.65-77.

"Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam" Öyküsündeki Okur Çeşitleri ve Şizoid Okurluk

*Zehra CANPOLAT**

ÖZET

Murat Gülsoy son dönem modern Türk edebiyatının üretken yazarlarından biridir. Hem roman hem öykü düzleminde yetkin örnekler veren Gülsoy'un *Oysa Herkes Kendiyle Meşgul* (1999) adlı öykü kitabı postmodern akımın özelliklerini bünyesinde barındıran hikâyelerden oluşur. Yazar; "Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam" ismini verdiği öyküsünde bu akımın metinlerarasılık özelliğinin alıntı, açık ve örtük gönderge, parodi, pastiş gibi unsurlarını kullanarak bir anlatı tesis eder. Bunun yanı sıra yazım tekniği olarak mektup-öykü biçimini seçerek anlatıdaki karakterlerinin Orhan Pamuk'un eserlerini alımlayışları üzerinden ünlü yazara açık bir mektup yazmış olur. Metindeki şahıslar Umberto Eco'nun *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti* (1995) eserinde belirttiği üzere ampirik, örnek ve örtük okurlar olarak verilir. Ancak öyküye adını veren karakter, sunulan okur çeşitlerinin ötesinde şizoid bir karakter sergiler. Bu şizoid adam Orhan Pamuk gibi hatta ondan da iyi eserler ürettiği iddiasındadır. Böylece öykü; hayal âlemini bütünüyle Orhan Pamuk'un yapıtlarının yeniden yazımına adanmış yazar üzerinden ilerler. Muhatap okuru olan ve bizzat seslendiği okuru Orhan Pamuk'u da çemberine alarak genişleyip finale erer.

Anahtar Kelimeler: Murat Gülsoy, Umberto Eco, ampirik okur, örnek okur, şizoid okur

ABSTRACT

Murat Gülsoy is one of productive writers of recent modern Turkish literature. Gülsoy, who gives competent examples both in the novel and in the short stories. His book titled *Oysa Herkes Kendiyle*

* Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi e-mail: zehranur1654@gmail.com

Meşgul (1999) consists of stories that embody the characteristics of the postmodern movement. Writer; in his story titled “Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam”, he establishes a narrative by using elements of the intertextuality feature of this movement such as quotation, explicit and implicit reference, parody and pastiche. In addition, by choosing the letter-story format as a writing technique, he writes an open letter to Orhan Pamuk through the characters' reception of Orhan Pamuk's works. The characters in the text are given as empirical, exemplary and implicit readers, as stated by Umberto Eco in his work *Six Walks in the Fictional Woods* (1995). However, the character who gives his name to the story exhibits a schizoid character beyond the types of readers presented. This schizoid man claims to have produced works like Orhan Pamuk or even better than him. Thus the story; it proceeds through the imitation writer who devotes his entire imagination to the rewriting of Orhan Pamuk's works. It expands and reaches final by including its addressee reader, Orhan Pamuk, the reader he personally addresses.

Key Words: Murat Gülsoy, Umberto Eco, empirical reader, exemplary reader, schizoid reader

GİRİŞ

Dünyanın ıstıraplarından uzak tutabilirsin kendini, böyle yapmakta özgürsün ve senin doğana kalmıştır. Ama kaçabileceğin bir ıstırap varsa bu belki tam da kendini bu uzak tutuştur.

Franz Kafka

Umberto Eco, İtalyan romancı ve edebiyat teorisyenidir. Birçok eserinin yanı sıra bu makalenin ana eksenini oluşturan *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, özellikle “Ormana Girmek” adlı ilk bölümünde onun okurluk çeşitlerini tanımladığı ve örneklerini sunduğu kitabıdır. Genel manada Eco bu eserinde, ampirik ve örnek okurluk olarak iki tip okurluğun izahını yapar. “Ancak şimdi, her kurmaca anlatının zorunlu olarak kaçınılmaz olarak hızlı olduğunu söylemek istiyorum; çünkü anlatı, olayları ve kişileriyle bir dünya kurarken, bu dünya ile ilgili her şeyi söyleyemez. Belli şeylere değinir ve kalanı için okurdan bir dizi boş alanı doldurarak işbirliği yapmasını ister. Kaldı ki, daha önce yazmış olduğum gibi, her metin, okurdan onun işine katılmasını isteyen tembel bir araçtır.” (Eco, 1995: 9) diyerek metnin onu alımlayan okuru ile anlam kazandığına işaret eder. Murat Gülsoy ise Eco'nun bu teorik bilgilerini “Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam” adlı öyküsünde somut bir biçimde karakterlerine giydirir. Her iki okur tipinin yansımalarını hikâyesinde işlerken bir adım öteye geçer ve şizoid bir karakter yaratarak onun okurluk ve yazarlık deneyiminden bambaşka bir alımlayış serüveni ortaya koyar.

Murat Gülsoy'un Hayatı ve Edebî Şahsiyeti

Murat Gülsoy, 31 Mart 1967'de İstanbul'da doğdu. 1984 yılında Boğaziçi Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliğini kazandı. Gülsoy üniversiteyi bitirdiği yıllarda yine aynı üniversitede “Face-Specific Evoked Brain Potentials” (İnsan Yüzlerine İlişkin Uyarılmış Beyin

Potansiyelleri) başlıklı deneysel tez çalışması ile 1992 yılında psikoloji alanında yüksek lisans yaptı. Mühendislik, psikoloji ve tıbbın bir arada olabildiği, İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Biyomedikal Mühendisliği programında doktorasını yaptı (Doğanalp, 2016: 1). Lise yıllarında *Somut* isimli dergide denemeler kaleme alarak yazarlığa başlayan Gülsoy, İstanbul Üniversitesi oyuncuları ile beraber Tevfik el-Hâkim'in *Trendeki Deroiş* isimli oyununa dramaturgluk yaptı. Edebiyat dışında dört yıl Greg Wolf'un resim atölyesine devam etti ve fotoğrafçılıkla ilgilendi. Açık Radyo'da 1995-2002 yılları arasında *Hayalet Gemi*, *Simgeler Sözlüğü*, *Ubor Metenga* gibi programlarda yer almış olan Gülsoy, 1992-2002 yılları arasında Selçuk Akman ve Nazlı Ökten ile birlikte *Hayalet Gemi* dergisini çıkararak bu dergide öykü ve deneme türünde yazılar yazdı. Bunun yanında *Altzine*, *Adam Öykü*, *Yazınca* ve *Matbuat* dergilerinde yazıları ve öyküleri yayımlandı. İlk öyküsü *Akla Ziyân Hikâye'*dir. *Hayalet Gemi'*deki hikâyelerinden seçilmiş olan öykülerden oluşan ilk kitabı *Oysa Herkes Kendisiyle Meşgul* 1999 yılında yayımlandı. Edebiyat üzerine inceleme ve denemeler de yazan Gülsoy, Boğaziçi Üniversitesi'nde vermekte olduğu yaratıcı yazarlık derslerini *Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık* adlı kitabında, modernizm/ postmodernizm üzerine görüşlerini, *602.Gece* adlı inceleme kitabında yayımladı. 2010-2013 yılları arasında TRT Türk kanalında *Açık Şehir* programında sinemaya uyarlanan eserleri tanıttığı edebi ve sanatsal bir program sundu.[†]

Murat Gülsoy öykülerinde yoğunluklu olarak rüya, yalnızlık, süreklilik, oyun, metinlerin yazılma süreçleri, geçmişle hesaplaşma, zihinsel çıkmazlar temalarını ele alırken romanlarında bunlara; baba-oğul ilişkisi, benlik arayışları, bellek, ölüm gibi konu başlıkları da eklenmektedir. Resim sanatına ve fotoğrafçılığa ilgisi olan yazar; iz bırakan ressamların tablolarını, ünlü bazı heykelleri veya bazı filmlerin karelerini metinlerine dâhil ederek anlatılarına disiplinler arası boyut katmaktadır. Eserlerinde resim sanatı dışında; halk hikâyeleri, efsaneler, mitoloji, dinî metinler, mektup, günlük gibi metin türlerinin yansımaları da bulunmaktadır. Hem Türk hem dünya edebiyatına ilgili duyan Murat Gülsoy, okuduğu ve etkisinde kaldığı yazarların eserlerinden alıntılar yapmakta, onların eserlerini yeniden oluşturabilmekte, üsluplarını ve tarzlarını metinlerine sızdırabilmektedir. Yazar; Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay, Borges, Orhan Pamuk, Cervantes, Umberto Eco, Dostoyevski ve Franz Kafka başta olmak üzere Adalet Ağaoğlu, Bilge Karasu, Edip Cansever, Sait Faik Abasıyanık, Haldun Taner, Attila İlhan, Tahsin Yücel gibi birçok sanatçıya göndermeler yapmaktadır. Yaptığı doğrudan veya dolaylı göndermelerle anlatılarını metinlerarası bir düzleme taşımaktadır.

[†] <https://muratgulsoy.wordpress.com/about/>

On iki öyküden oluşan *Oysa Herkes Kendisiyle Meşgul*, Murat Gülsoy'un ilk öykü kitabıdır. Kitap, Murat Gülsoy'un *Hayalet Gemi Dergisi*'nde yazdığı öyküleri de içermektedir. İçinde on iki öykü barındıran bu kitapta "Kıtmiiir Kıtmiiir", "Kadınların Gölgesinde", "Keşifler ve İcatlar Ansiklopedisi", "Körebe", "Randevu", "Açık Çek" "Gecenin ve Yazının Bilgeliğine Dair", "Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam", "Gaia ile Tanışma", "Mahşerin Otuz Beş Dakikası", "Değiştikçe Aynı", "Kâğıttaki İz" adlı öyküler mevcuttur. Metinlerarasılık unsurunun yoğun bir şekilde görüldüğü öykülerden biri olan "Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam", edebiyatla ilgili bir üniversite öğrencisinin, yaz tatilinde Orhan Pamuk ile aynı sitede oturduklarını öğrendiğinde yaşadıklarını anlatmaktadır. Aslında gördüğü Orhan Pamuk değildir. Orhan Pamuk'a fiziksel anlamda benzeyen bu adam, o kadar Orhan Pamuk okuyup onu içselleştirmiştir ki neredeyse yazınsal manada da onun tıpatıp aynısı olmuştur. Hatta Orhan Pamuk'un kitaplarını inceleyip düzelten bu adam, düzelttiği bu eserlere çok benzeyen metinler de oluşturmaya başlamıştır.

1. Okur Eşikleri: Ampirik ve Örnek Okurluk

Alımlama estetiği, sanat eserinin incelenmesinde ve anlam bulmasında okura bir rol biçilmemesine tepki olarak ortaya çıkmıştır. "Okur olmadan edebiyat metinleri de olmaz." (Eagleton, 2014: 87) görüşünü savunan bu teorinin temsilcileri, sanat eserinin işlevinin gerçek anlamda okur tarafından alımlanması ile ortaya çıktığını, okurun da yazar kadar önemli olduğunu (Ergiydiren, 2007: 59) savunur. "Alımlama estetiğine göre anlam sanıldığı gibi metinde oluşmuş ve bütünleşmiş bir şekilde yatmaz, yalnız gücül hâlde vardır ve ancak okur tarafından somutlaşır ve bütünleşir" (Moran, 2007:242). Bu bağlamda alımlama estetiğinin okuru tam merkezinde tuttuğu anlaşılır. Merkez konumda olan okurun hayat tarzı, kültürel repertuarı ve zihin yapısı gibi daha birçok etken de onun okuduğu edebî metne yaklaşımını belirler. Bu teorinin birçok temsilcisi bulunmakla birlikte bu makalede odaklanılan isim Umberto Eco'dur. Eleştirmenin alımlama estetiğinin birçok boyutunu tartıştığı eseri *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*'ye göre ilk okur tipi ampirik okur, ikincisi örnek okurdur (1995: 15).

İlk olarak ampirik okurdan bahsedilecek olursa bu tür okurlar için bir metnin nasıl okunması gerektiğini öngören kurallar bulunmadığı söylenebilir. Okudukları metni kendi arzu ve istekleri için bir konteyner olarak değerlendirirler. Bu konteynerin içeriği ise metne dışarıdan aktarılmakta veya metnin onda uyandırdığı tutkuların bir mahfazası gibi kullanılır (Eco, 1995: 15). Diğer bir deyişe ampirik okur metni alımlarken kendi yaşam tarzı, bilgi ve deneyimlerinden yola çıkar. Bir diğer okur tipi olan örnek okurluğun tersi bir konumdadır. Metnin pek çok göstergesini gözden kaçırabilir. Bu okur tipinin örneğini Eco, *Foucault Sarkacı*

adlı romanını yayımladıktan sonra, yıllardır görmediği eski bir çocukluk arkadaşının ona yazdıklarını aktararak somutlaştırır: “ ‘Sevgili Umberto, sana yengemle amcamın dokunaklı öyküsünü anlattığımı anımsamıyordum, ancak bu öyküyü romanın için kullanmış olmanı doğru bulmuyorum.’ Romanımda, anlatının kahramanı Jacopo Belbo’nun amcasıyla yengesi olan bir Carlo amca ile bir Caterina yenge hakkında birkaç bölüm anlatıyorum; bu insanlar gerçekten de yaşamıştır: Birkaç değişiklik de olsa ben çocukluğuma ait bir öyküyü, adları farklı olan bir yengemle amcam hakkındaki bir öyküyü anlatmıştım. O arkadaşına Carlo amca ile Caterina yengenin benim amcamla yengem olduğunu, dolayısıyla onlarla ilgili bir *telif hakkımın* bulunduğunu, onun yengesiyle amcası olmadığını, zaten yengesiyle amcası olduğundan bile haberim olmadığını yazdım. Arkadaşım özür diledi: Öyküyle öylesine özdeşleşmişti ki, kendi amcasıyla yengesinin başından geçen olayları romanda gördüğüne inanmıştı” (Eco, 1995: 15-16). Görüldüğü gibi bu saf ve ampirik okur kurmaca dünyasını gerçekliğin bir kopyası olarak algılamış, eserin bir oyunun parçası olduğunu kavrayamamıştır. Orhan Pamuk da benzer bir sınıflandırmayı *Saf ve Düşünceli Romancı*’nda dile getirir. Bütünüyle “saf” okurlar, ellerindeki şeyin roman olduğu konusunda uyarılmalarına rağmen metni yazarın kendi hayat hikâyesi, ya da yaşadığı şeyin biraz değiştirilmiş olarak görürler (Pamuk, 2011: 46).

Eco’ya göre ikinci okurluk tipi olan örnek okur ise işbirliği eyleminin somut öznesidir ve örnek yazarın metinde anlatmak istediğini anlama yeteneğine sahiptir. Örnek okur, okuma yaparken oyunun kurallarına yani yazarın niyetine bağlı kalır. Eco “örnek okur” üzerinde ısrarla durur ve her metnin bu okur türünü oluşturmaya çalıştığını vurgular. Teorisyene göre, nitelikli yazar, nitelikli okurla bir arada var olabilir. Çünkü yazarın görevi, okuru yazınsal birikimi ve eleştirel bakış açısına hazırlamaktır. Yazılı metinlerarası ilişkileri izleyebilen, düğümleri çözebilen dikkatli okuyucu niteliklidir ya da Eco’nun tabiri ile örnek okurdur. Aynı zamanda yaratmaya çalıştığı bir tiptir. Eleştirmen, örnek okurunu Wolfgang Iser’in örtük okuruna çok benzeter. “Paola Pugliatti’nin ortaya koyduğu gibi, Iser’in fenomenolojik bakış açısı, okura, metinlerin ayrıcalığı olarak değerlendirilen bir ayrıcalık vermektedir: Metnin anlamını belirleyecek tarzda bir ‘bakış açısı’ belirleme ayrıcalığı. Eco’nun örnek okuru metinle işbirliği ve etkileşim içinde olan biri olarak belirmez yalnızca: Büyük ölçüde, metinle birlikte doğar, onun yorumsal stratejisinin çekirdeğini temsil eder. Bu nedenle, örnek okurların yetkisi, metnin onlara aktardığı genetik şifrenin türünce belirlenir. Metinle yaratılan, onun içinde hapsolmuş kimseler olarak örnek okurlar, metnin onlara verdiği özgürlük oranında özgürlükten yararlanabilirler” (Aktarılan, Pugliatti, 1989: 5-6, Aktaran Eco, 1995: 23-24). Ayrıca örnek okuru ampirik okurdan ayıran bir diğer özellik kurmacanın kendisine sunduğu oyunun sözleşmesini

onaylamasıdır. Metnin üslubu ve anlatma tekniği gibi birçok özellikten hareket ederek metnin stratejisini çözmektedir.

2. “Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam” Öyküsündeki Okurluk Temsilleri

Murat Gülsoy, postmodern edebiyatın bir akım olmadığına inanır. Bu akımın özellikleri şeklinde sıralananların ise Cervantes’in modern romanın başlangıcı kabul edilen *Don Kişot*’unda da bilinçli kullanıldığını iddia eder. “Yanılsamalar ve bunların kırılması, okurun alımlamasını sorgulaması bana göre ‘ilerici’ bir edebiyat tavrının ilkeleri” diyen yazar, incelenen bu öyküsünde de çeşitli okur alımlamalarına dikkati çeker (Ateş, 2004: 27-35). Hatta okurluk ve yazarlığın birbirine karıştığı taklit Orhan Pamuk karakteri ve diğer öykü karakterleri aracılığıyla öykülerindeki baskın “oyun” fikrini ustalıkla kurgular.

“Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam” isimli öykü, bir önceki bölümde belirtilen okurluk açıklamalarına örneklik teşkil edecek şahısları karakter kadrosunda barındırır. Anlatıcısının Orhan Pamuk’a yazdığı mektuptan oluşan bu öyküde, Tekirdağ yakınlarındaki sahil şeridinde yer alan bir tatil sitesinde Orhan Pamuk olduğu zannedilen bir yazar vardır. Bu yazar o kadar çok Orhan Pamuk okumuş, onun eserleriyle fazlasıyla içli dışlı yaşamıştır ki artık ona dönüşmüştür. Öyle ki kimse onun Orhan Pamuk olmadığını fark edememiştir bile. Öykünün başkarakteri durumu fark ederek yazarla yüzleşir fakat kendisinin, Orhan Pamuk’tan daha çok “Orhan Pamuk” olduğunu gözlemler. Ancak bu şahsa geçmeden önce kahraman anlatıcının ve diğer öykü karakterlerinin nasıl bir okurluk deneyimlediklerini açıklamak gerekir.

Sayfiye bir mekânda yazlıkçı ailelerin üyelerinin Orhan Pamuk’un da Yeni Ay Tatil Sitesi’nin bir sakini olduğunu bilmelerinden itibaren çeşitli okurluk durumları okunur. Bunlardan ilki yüzeysel ve imaj odaklı hareket eden site kadınlarının bir obje olarak plaj çantalarında *Yeni Hayat*, *Kara Kitap*, *Beyaz Kale* romanlarını taşımasıyla parodileştirilen okurluktur. Nitekim Melahat Teyze karakterinin “Bir kitap okuyorum yavrum, hayatım değişiyor...” demesi ve çevresindeki kadınların bu espriye kahkahalarla eşlik etmesi (Gülsoy, 2015: 111) *Yeni Hayat* romanının ilk cümlesinin hatta belki de romanın bütününün yüzeysel okunmasının ve derininden bihaber olunmasına işaret eder. Umberto Eco’nun ampirik okur tanımının öyküdeki karşılığı olan Melahat teyze ve diğer kadınlar gece ayini gibi yürüyüşler yapıp (2015: 112) Orhan Pamuk sandıkları yazarın evini dikizlerler. Onlar için bir metnin nasıl okunması gerektiğini öngören kurallar bulunmamaktadır. Okudukları metni kendi arzu ve istekleri için bir konteyner olarak değerlendirirler. Bu konteynerin içi, metnin dışından doldurulmakta ve metnin onlarda uyandırdığı tutkuların bir mahfazası gibi kullanılmaktadır (Eco, 1995: 15). Diğer bir deyişle ampirik okur metni alımlarken yalnızca kendi yaşam tarzı, bilgi ve deneyimlerinden yola

çıkılmaktadır. Hatta öykünün anlatıcısı bu ampirik okurlarla dalga geçmesine şu sözlere yer verir mektubunda: “Belki siz (Orhan Pamuk’un kendisi) orada (site sakinlerinin verdiği tanışma partisinde) olsaydınız site halkı taklidinizi siz sanırdı. En iyi Şarlo yarışmasında Charlie Chaplin’in sonuncu olması gibi tuhaf bir şey olabilirdi” (Gülsoy, 2015: 119).

On sekiz numaranın oğlu Mehmet’in kimsenin beklemediği bir hamle yaparak taklit Orhan Pamuk’un yaşadığı elli dört numaralı evin kapısını çaldığı gün Yeni Ay Sitesi’nin hikâyesinde yeni bir sayfa açılır (Gülsoy, 2015: 115). Mehmet yazdıklarını Orhan Pamuk sandığı adama okutur ve yönergeler alır. Ardından Ayten ile birlikte de Orhan Pamuk sandıkları adamın evine gittiklerinde genç kadının kafası karışır: “Çok tuhaf, insan kafasında büyüttüğü, yaşattığı biriyle yüz yüze gelince bazen hayal kırıklığına uğrayabiliyor” der (2015: 116). Sonrasında bu ikili anlatıcıyı da aralarına alıp soluğu bu yazarın evinin önünde alırlar (2015: 116). Anlatıcı evin içerisine girer girmez fiziksel özelliklerinden ötürü kendini Orhan Pamuk olarak tanıtan bu adamın bir yalancı olduğunu anlar. Bu olaylardaki karakterlerin okurluk çeşitlerini analiz edilecek olursa her üçü de örnek okurdur denebilir. Ancak Ayten ve Mehmet Orhan Pamuk’un kitaplarına dair yazı ve kurgu anlamında fikir sahibi şahıslar olmalarına rağmen sitelerindeki taklit yazarın gerçek kimliğini anlayamayacak kadar onun sözlerinden etkilenmişlerdir. Oysa öykünün anlatıcısı sitelerinde yaşayan bu adamın taklit bir yazar olduğunu keşfedecek, onun Orhan Pamuk’un yazdıklarını içselleştirdiği, dile geldiğinde birebir asıl yazarın cümleleri ile konuştuğuna vakıf olacak kadar örnek bir okurluk sergiler. Ayten ve Mehmet’ten daha derin bir “orman gezintisi” yapmıştır çünkü. “Üstelik günlerdir kitaplarınızı okuyordum. Birinin yerine geçme, bir başkası olma, yazının büyülü dünyası, okuyucunun gizemi üzerine birçok şey okumuştum. Bu adam sanki o kitapların cümleleriyle konuşuyordu” (2015: 119-120). Mektubun yazarının ve anlatıcısının cüretkâr bir hamle ile bu taklit yazarla yüzleşmek için evine gitmesi sayesinde öyküdeki farklı bir okurluk örneği ile karşılaşılır: Şizoid okurluk. Umberto Eco’nun ampirik ve örnek okurluk tiplerinin işlendiği bu öyküde son okurluk deneyimi ise şizoid bir karakter sergileyen sahte Orhan Pamuk’unkidir. Onun edebî anlayışında ve ürettiği romanlarda üzerinde durduğu kimlik meselesi, ikiz olma hâli ve karakterlerin birbirlerinin yerine geçme durumu kendini Orhan Pamuk sanan bu öykü karakterinde tezahür etmiştir.

3. Şizoid Okurluk

Türk romanında dair düşüncelerini tartıştığı makalesinde Tanpınar: “Bizde Şark, psikolojik tecessüsü pek az tanımıştır. Bazı umumi fikirlerin dışında insan ve insanın ruhu onu pek az meşgul etmiştir” der (1969: 49). Bu tespitin doğruluğunun tartışılması bir kenara postmodern

Türk edebiyatının öne çıkan ismi Orhan Pamuk'un "psikolojik tecessüsü" derinlerinde duyan bir yazar olduğu bir gerçektir. Nitekim Pamuk, yazın serüveninin başından beri kendi yaratma süreçleri üzerine düşünmüş ve düşündüklerini yazıya geçirmiştir. Nobel ödülü aldıktan sonra yaptığı bir konuşmanın yer aldığı *Saf ve Düşünceli Romancı* adlı kitabında "Romanlar birbiriyle çelişen düşüncelere huzursuzluk duymadan aynı anda inanmamızı, herkesi aynı anda anlamamızı sağlayan özel yapılardır" ifadesini kullanır (Pamuk 2011: 29). Herkesi aynı anda anlamak onun yerine geçmeyi ve bir başkası olmayı gerektirdiğinden Pamuk'un birçok roman karakteri bu izlekleri bünyesinde taşır.

Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret kitabının "Roman ve Kimlik: Beyaz Kale" makalesinde Jale Parla bildungsromanın bölünmüş bir benliğin bütünleşme arzusuyla yanıp tutuşarak kavuşmaya çalıştığı mutlak ve parçalanmamış kimliğe özlemin ve "benzeri" ile "öteki" arasında hapsolmuş, "öteki"ni kendine örnek edindikten sonra aslında onun "benzeri" olduğunu keşfeden, bu keşifle ona (kendine) duyduğu sevginin nefrete dönüşmesini engelleyemeyen, suçluluk dolu, narsist, sado-mazoşistik kısır döngülerdeki modern kimlik karabasanlarının oluşturduğu zeminlere yayıldığını söyler (Parla, 2018: 115). Eleştirmenin bildungsroman özelinde söylediği bu sözler Gülsoy'un incelenen bu öyküsü için de geçerlidir denebilir. Her ne kadar edebî türleri farklı olsa da öyküye ismini veren taklit Orhan Pamuk, Parla'nın bu psikolojik tespiti eşliğinde değerlendirilebilir. Çünkü kendisini Orhan Pamuk sanan adamın okurluğu ve bunun da ötesinde yazarlığı Eco'nun açıkladığı iki okur tipinin ötesindedir. Tek başına diğer insanlara özlem duymadan yaşayabilen şizoid yaradılışlı bu adamın okurluk deneyimini tartışmaya geçmeden önce onun psikopatolojisini anlamak adına "şizoid" tanısını açıklamak gerekir.

Tek bir etkinlik çerçevesinde kalırlar. Başkalarıyla olduklarında kendilerini rahat hissetmezler ve göz ilişkisi kurmazlar. Duygulanımları sınırlı ve yüzeyseldir. Başkalarının yanında gereksiz yere çok ciddi olabilirler, başkalarından korku duyabilirler ya da aldırılmaz bir tutum sergileyebilirler. Kısa yanıtlar verebilirler, kendiliğinden konuşmazlar, bazen acayip mecazlı anlatımları olur. Cansız nesnelere ya da doğaötesi kurgulardan büyülenebilirler ya da matematik, astronomi ve felsefi akımlarla ilgilenebilirler. Başkalarından gelen tehditlere ya düşsel olarak "her şeye yeter olma" (omnipotans) duygusuyla ya da karşısındakinin istediğini yapmaya razı olduğunu bildirerek tepki verirler. Sanki yalnızca kendi dünyalarında yaşıyorlarmış gibi başkalarından kolayca koparlar, "kendi hallerinde" yaşamayı yeğlerler. Apati ve duygusal tepkisizlik, şizoid sendromun başlıca belirtileridir. Ayrıca, genelde, gayret gösteren ve "canlı" kişiler değildirler. Gayret gösterecek olsalar bile, bunlar daha çok kitap

okuma, televizyon seyretme, resim yapma, küçük onarımlarda bulunma gibi etkinliklerle sınırlı kalır. (Köroğlu, 2010: 23)

Birebir bu özellikleri taşıyan adamın öyküdeki tavırları onun bu görüntüsünü destekler. Örneğin; anlatıcı, bir sabah market sahibinin çırağına “Orhan Pamuk’un ekmeği ve gazetesini götürdün mü?” diye sorması üzerine taklit yazardan haberdar olur. Adamın evine sipariş istemesinde genel manada bir sorun olmasa da onun diğer insanların arasına karışmamasının ilk işareti okunur (Gülsoy, 2015: 110). Ardından sayfiye bir mekânda yaşamasına rağmen denize hiç inmemesi, boğuk bir sesle kesik kesik konuşması, alıntılara yaslanarak bağlamdan kopuk bir monolog yürütmesi, Orhan Pamuk’un jest ve mimiklerini çok iyi taklit etmesi, duygularını belli etmemesi, anlatıcının “Kimsiniz?” sorusunu, “Hem kendimim hem de başkası.” şeklinde üstü örtük bir biçimde yanıtlaması şizoid özelliklerinin öyküdeki yansımalarıdır. Ayrıca kendini Orhan Pamuk sanan adam bu son cümlesine şunları ekler:

Yıllardır kendimi dışarıdan görürken kendime çekidüzen veriyordum. Kendimi dışarıdan görürken, ‘Yeterince benzemiyorum,’ diyordum, ‘benzemek istediği şeye yeterince benzemiyorum.’ Ya da, ‘Benziyorum ama daha gayret etmeliyim,’ diyordum yıllardır ve sonradan yeniden kendimi dışarıdan görerek, ‘Evet, benzemek istediği şeye benzedim sonunda!’ diyordum mutlulukla, ‘evet benzedim ve ben o oldum!’ (Gülsoy, 2015: 121)

Taklit yazar, *Kara Kitap*’ın yüz on yedinci sayfasından ezberlediği bu cümleleri Orhan Pamuk ile özdeşimi adına sarf eder. Bunun üzerine sabrı taşan anlatıcı ısrarla kendi cümleleriyle konuşması gerektiğini söylese de sahte yazar uzun bir sessizliğe bürünür. Bu durum Harry Guntrip’in *Şizoid Görünüşü Nesne İlişkileri ve Kendilik* adlı eserinde tarif ettiği *donuk kimliğin* tezahürüdür. Anlatıcının yalanını ortaya çıkarmasıyla taklit Orhan Pamuk, “tam bir kayıpla ve hem beninin hem de nesnesinin yıkımıyla karşı karşıya olduğunu hisseder” (2013: 46). Bunun üzerine; “Size gerçekten ‘o’ olduğumu kanıtlayabilirim.” diyerek çalışma masasının altındaki valizden birtakım defterler çıkarır. Anlatıcının önüne koyduğu kitaplarda Orhan Pamuk’a ait romanların yeniden yazımları vardır (Gülsoy, 2015: 122). Orhan Pamuk bir sözcüğü bir kere yazıyorsa taklidi on kez, yüz kez yazar. Yazının içindeki gizli bağlantıları, şifreleri, harflerin matematiksel bağlantılarını tekrar tekrar kurgular ki yine bu durum onun bir şizoid olarak imgelem dünyasında yaşadığının göstergesidir.

Bakın şu elinizde tuttuğunuz defterde, *Kara Kitap*’ın mükemmel bir versiyonu var. Her bölümü, her paragrafı on dokuz ve katlarına göre düzenlenmiş, uymayan cümleler değiştirilmiştir. Diğer kitaplar da burada. Kim olduğumu soruyorsunuz. Sizin için ne önemi var? Adım Mehmet Yılmaz ya da Henry Dark olabilirdi. Ama asla Pierre Menard olmazdı.

Yaptıklarımı anlamak için ne ömrünüz, ne sabrınız, ne de zekânız yeterli... Şimdi beni rahat bırakın. (Gülsoy, 2015: 118)

Anlatıcın deyimiyle 'yerel' Orhan Pamuk'un verdiği yazar isimleri arasında Pierre Menard'ın olması, öykünün alımlama estetiği bağlamında okunması noktasında kritiktir. Çünkü Jorge Luis Borges'in *Don Kişot'un Yazarı Pierre Menard*'ın ana karakteri Pierre Menard, Cervantes'ten yaklaşık üç yüzyıl sonra *Don Kişot*'u birebir yazma tutkusu taşıyan kurmaca bir yazardır. Bire birlikten kasıt, XVII. yüzyılda yazan Cervantes ile ona XX. yüzyıldan uzanan Pierre Menard'ın tarih olgusunu ve aynı metnin farklı zamanlarda kazandığı, farklı okurlarca bambaşka yorumlandığı gerçeğidir. Borges'in öyküsünde bu durum şöyle ifade edilir:

O, başka bir Quixote yazmak değil -bunu yapmak kolaydı- *Don Quixote* kitabının kendisini yazmak istiyordu. Söylemeye gerek yok, özgün eseri kelimesi kelimesine yeniden yazmayı aklından bile geçirmiyordu; onun amacı kopya etmek değildi. Onun akıllara durgunluk veren amacı, Miguel de Cervantes'inkilerle -kelime kelime, satır satır- örtüşecek birkaç sayfa yazabilmektir. (Borges, 1998: 37)

Bizzat Murat Gülsoy da "Borges'in bu kurmaca yazarı Menard, bence zaman içinde değişen okurun bir mecazı olarak okunabilir. Farklı kuşaklar Cervantes'i elbette çok farklı şekillerde okuyacaklardır. Bu çok anlaşılır ve beklenir bir durum. Ama bir insan kendi ömür süresinde kitapları ne kadar farklı okuyabilir? Ne kadar farklı algılayabilir?"[‡] diye sorar. Gülsoy'un bu sorusunu kendi öyküsünün entelektüel şizoidine gönderme olarak almak mümkündür. Çünkü taklit Orhan Pamuk, elbette bir Pierre Menard olamaz çünkü kabuğundaki dünyada inşa ettiği imgelem dünyası onu Don Kişot gibi delilik ile dâhilik sınırında tutar ve mecazın kapısını da üzerine kapatır. Bunların ötesinde hakiki Orhan Pamuk'un yerine geçmek istemesi, onun eserlerinden daha iyilerini yazdığını iddia etmesi bir okurluk ve yazarlık gerçeğinden çok saplantılı bir ruh durumunun göstergesidir. Oysa Borges'in karakteri Pierre Menard aynı metnin farklı zamanlarda nasıl okunacağına dair uğraşın içinde bir yazarlık kaygısı taşır.

Aslında bu makalede, öyküde yazarlık vurgusu ile ele alınan sahte Orhan Pamuk'un okurluğunun altının çizilmesinin nedeni, onun hakiki eserleri defalarca, obsesif bir şekilde okuyup ardından yazmasıdır. Anlatıcı bu durumu şöyle aktarır:

Yazılan hikâyeler, romanlar insanlara hoşça vakit geçirmek ve onları etkilemek, sıradan hayatlara ilahi bir ışık düşürmek içindir. Bir yerlerde yazmıştınız. Ve bu mükemmel okurunuz, zaman içinde bu ışığa baka baka gözleri kör olmuş, belki de aklın sınırlarında yazının varabileceği en uç noktada size dönüşmüştü. Yazdıklarınız okurunuzu (belki de ideal okurunuzu) değiştirmiş, onu size dönüştürmüştü.

[‡] <https://muratgulsoy.wordpress.com/2019/10/03/iki-roman-iki-yabancı-iki-ben/>

Hatta sizi bile aştığını, sizden daha çok siz olduğunu düşünen bir başka Orhan Pamuk çıkarmıştı ortaya. (2015: 123-124)

Böylesi bir ilişkide, şizoid kişinin Orhan Pamuk ile özdeşleşmesi kendi benin kaybına, onun tüm eserlerini zihnine alması ise bunları açıklıkla yutup kaybetmesine yol açmıştır. Psikanalist Harry Guntrip'e göre kendini Orhan Pamuk sanan adam, bağımsızlaşmaya çalışırken özgürlük için giriştiği savaşta nesnesi olan Orhan Pamuk yıkıma uğramış ve bu nedenle taklit yazarın beni de, özdeşleştiği nesnenin yitirilmesiyle yıkıma uğramış yahut bomboş hâle gelmiştir (2013: 46). Bundan dolayı anlatının finalinde Orhan Pamuk olmadığı anlaşılan sahte yazar, sabah erkenden Yeni Ay Sitesi'nden ayrılır. Geride hiçbir iz bırakmadan giden bu adam anlatıcının vicdan azabı duymasına neden olur çünkü ona göre "zararsız bir deli" ile uğraşmıştır. Yine anlatıcıya göre çıktığı yolda gerçek Orhan Pamuk'u öldürmek amacı taşımaktadır. "Bu durumda sizin fiziksel varlığınız onun mükemmel varoluşunun önünde, ortadan kaldırılması gereken bir engele dönüşmüştü. Şimdi daha iyi anlıyorum sabah erkenden nereye doğru yola çıktığını. Size geliyor. Ve niyeti hiç de iyi olmayabilir" (Gülsoy, 2015:124), der. Bu ayrılış şizoid mizaçlı sahte yazar için bir son olsa da anlatının sembolik düzlemindeki "yazarın ölümü" kavramına da denk düşer. Çünkü postmodern anlatılarda yazarın konumu, modern anlatılara göre değişmiştir. Yazar mutlak değildir. Okurun da metinle iletişim sürecinde önemli bir rolü vardır. Hatta Roland Barthes'ın Türkçeye "Yazarın Ölümü" adıyla çevrilen makalesinde söylediği üzere "Okurun doğumu ancak yazarın ölümü karşısında olacaktır" (Seymour, 2021: 13). Dolayısıyla her ne kadar az bir ihtimal taşısa da belki taklit yazar; şizoid görüngüsünü, onu sarsan anlatıcının tavrıyla kırmış da olabilir. Özdeşleştiği nesnesi olan Orhan Pamuk'u kendi içinde yok ederek en derin umutsuzluğun ifadesi olan şizoid fenomenini güçlü bir umuda da evriltmiş olabilir. Çünkü şizoid bir birey için tek gerçek çözüm özdeşleşmenin çözülmesi ve kişiliğin olgunlaşması, ben ve nesnenin farklılaşması ve işbirliğine dayalı bir bağımsızlık ve karşılıklılık için gerekli kapasitenin gelişmesi yani yeniden doğum ve gerçek bir benin gelişimidir (Guntrip, 2013: 46). Böylece ucu belirsiz bırakılan öykü, anlatıcının Orhan Pamuk'a taklit yazarın onları terk etmesinin 'yasına boğulmuş' site halkını ziyaret daveti etmesi ile sonlanır. Ayrıca yazmakta olduğu romanı da heyecanla beklediklerini ekler.

Sonuç

Murat Gülsoy, kaleme aldığı birçok eseri ile modern Türk edebiyatına yetkin katkılar sağlayan bir yazar olmanın ilk adımını *Oysa Herkes Kendiyle Meşgul* isimli öykü kitabı ile atmıştır. Toplam on iki öykünün yer aldığı bu eserinde "Kendini Orhan Pamuk Sanan Adam" özelinde farklı

okurluk yansımaları irdelenmiştir. Umberto Eco'nun *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti* adlı edebiyat eleştirisi kitabında yer alan ampirik ve örnek okurluğun izinin sürüldüğü bu öyküde, metnin alımlanma noktasında psikolojik sağlamlığın bulunmadığında şizoid bir okuma serüvenine evrildiğini tespit edilmiştir. Öykünün ana karakterinin mektup yoluyla bizzat Orhan Pamuk' a bu şizoid okurunu haber verdiği metinde Roland Barthes'in savından hareketle "yazarın ölümü" neticesinde okurun tam anlamıyla devrede olduğu bir anlatım söz konusudur. Yazardan daha çok "yazar" olma hâlinde yani Orhan Pamuk'tan daha çok Orhan Pamuk olma idealinin uç noktasında bizi karşılayan ve öyküye ismini veren adam, bu savın da ötesine geçerek anlatıcıya göre gerçekten (fiziksel olarak) Orhan Pamuk'u öldürmek için yola çıkma ihtimalini de taşır. Diğer bir deyişle sembolik düzlemdeki ölüm bu ihtimalin eşliğinde hakikate dönüşür. Öte yandan anlatının finalinde kesin bir son olmayışı farklı bir son düşünme imkânına da kapı aralar. Kendini Orhan Pamuk sanan adam imgelem dünyasında, anlatıcının onu gerçekle yüzleştirmesinden aldığı darbe neticesinde yeniden bir doğumun eşğine gelip gerçek benliğine doğru yola çıkmış da olabilir. Ayrıca bir edebî eserin kişiden kişiye değişen okurluklarının yanı sıra okurların aynı metni hayatlarının farklı evrelerinde bambaşka duyumsamalarına da Borges'in ilk öyküm dediği *Don Kişot'un Yazarı Pierre Menard* ile temas edilmeye çalışılmıştır. Ancak Borges'in ilk karakterlerinden biri olan Pierre Menard'ı tanıyan taklit yazar, onun aynı metni tekrarlamasındaki amacı ıskalar. Çünkü Menard'ın hedefi bir metnin alımlanışının tarihsel koşullarla nasıl şekillendiğini göstermekken o bu durumu algılayamaz. Kendi ürettiği romanların Orhan Pamuk'unkilerin en üst versiyonu olarak tahayyül eder. Elbette ki bu çarpık bir ruhsal görüntüdür. Böylece Gülsoy bu mektup-öyküsü ile alımlama estetiği teorisinin yaslandığı okur profillerine bir "yeni"si olan şizoid okurluğu eklemiş olur.

Kaynakça

Ateş, F. (2004). *Murat Gülsoy'la: Kurmacayı Oluşturan Gerçekler Üzerine*, İstanbul: Düzyazı Defteri.

Borges, J. L. (2017). *Hayaller ve Hikâyeler*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Doğanalp, E. (2016), *Murat Gülsoy'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Eagleton, T. (2014). *Edebiyat Kuramı*, İstanbul: Say Yayınları.

Eco, U. (1995). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, İstanbul: Can Yayınları.

Ergyidiren, S. (2007). *Eleştiride Fenomenolojik Yaklaşımlar*, Ankara: Hece Yayınları.

- Guntrip, H. (2013). *Şizoid Görüngü Nesne İlişkileri ve Kendilik*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Gülsoy, M. (2015). *Oysa Herkes Kendisiyle Meşgul*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Gülsoy, M. (2021). *602. Gece*, İstanbul: Can Çağdaş Yayınları.
- Holub Robert C. (1993). *Implied Reader Encyclopedia of Contemporary Literary Theory, Approaches, Scholar, Terms* (Ed) Irena R Makaryk, University of Toronto Incorporated, Toronto buffalo, London Canada.
- Moran, B. (2007). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, O. (2011). *Saf ve Düşünceli Romancı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, J. (2018). *Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Seymour, L. (2021). *Roland Barthes'ın Yazarın Ölümü*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (1969). *Roman ve Romancıya Dair Notlar, Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: MEB Devlet Kitapları.
- Paola Pugliatti, "Reader's stories revisited", in *Il lettore: modelli, processi ed effetti dell'interpretazione*, VS 52/53, 1989, s. 5-6.
- Wolfgang Iser, *The Act of Reading*, Baltimore. Johns Hopkins University Press, 1976, s. 34-36.